

Metka Peserl

Otavalo

Ne da se reči, ali nosi nahrbtnik njo ali ona njega. Tu in tam se malo poborita, hoče ga namestiti udobneje, ampak ima na razpolago samo dve rami za razporediti kakih petnajst kil nepotrebnih potrebosti. Raztovori se na robu pločnika, izvleče pomečkano plastenko, nekaj požirkov vode prežene izsušenost. Temno siv beton diši po potovanju, nekako trpek, gumijast vonj puhti iz njega. Redki avtomobili švisnejo mimo, v kotičkih ustnic pa vprašaj omahovanja. Lenoba jo daje; navadno izproži prst, dostojanstveno kul smehljaj, skoraj kakor da ona dela uslugo tistemu, ki jo bo potegnil do cilja, ne obratno. Vžge, neverjetno hitro gre, dosti boljše kot dolgočasno počasni avtobusi. Ampak je že sita odgovarjati na ista neizvirna vprašanja. Vedno. Ista. Vprašanja. In je zamenjala že vse mogoče nacionalnosti, starosti, imena, zgodbe, kaj pa ima kdo od tega, da nekaj *ve* o tebi, če te itak ne bo nikoli več videl? Skrajnostno je postregla marcedeziranemu pohotnežu – lepa rubia gor, rubia dol, ta čuden posploševalni izraz za vse nečrnolaske – češ da ima neozdravljivo bolezen in le še leto dni življenja, ki ga bo preživela v romanju. Pa se je tipu utrgalo srce in jo je povabil na kosilo in ji podaril stekleničko svete vode, naj jo Bog blagoslovi. Dobra duša, navsezadnje. In nepozabna osupla faca gospoda, ki jo je pobral po neki noči nespanja in spraševal, spraševal, spraševal, in da ja, pozna Slovenijo, je del Združenih držav, ne?, in kaj se tam je in oblači in a imajo vse ženske velike joške in temperature in politika in zakaj pravzaprav potuje in oooooohhhh, demasiado, preveč, preveč radoveden. Mu je s pekoče flegma glasom razkrila, da je zabodla svojega ljubimca, še prej pa mu odrezala tiča, ko ga je našla v postelji s svojo babico. In zdaj se že eno leto skriva, ker jo iščejo fbi in cia in mia in ufo. Dvomljivo je gledal neženkast obraz, zdaj zamrznjen v ciničen smehljaj, in nič več vprašal. Nenadoma se je

spomnil, da mora zaviti v drugo mesto in jo pustil sredi avtoceste nekje bogu za hrbtom.

Mimo primaršira nizka, okroglasta Indijanka. Iz grobega črnega materiala s pisanim trakom prepasano dolgo krilo, vanj zatlačena dekoltirana bela bluza z bujno vezanim okroglastim ovratnikom, desetplastna pozlačena verižica drobnih kroglic na dekolteju, lasje spleteni v tanko kito. Polnolunast obraz, čokoladna bombona, ustnice, zakrivljene v ekstravertiran nasmeh. Drugi nasmeh ji odgovori in povpraša po busih za Otavalo, očitno ni več štoparske volje.

“Tu blizu se ustavijo. Jaz grem tudi tja, pridi.” Se zapleteta v izmenični intervju, medtem pride avtobus, en dolar stane; lepo vozilo, zavesice in čipke in črno-rdeči sedeži, obvezna preglasna glasba. Dva tako drugačna svetova sedeta skupaj in si razlagata o vsakdanjostih in esencah svojih kultur. O koruzi in biznisu, o vasi in mestu, o molitvi in zahtevi, preprostost proti kompleksnosti, neenaka bitka. Opazuje Indijankine kratke zabuhle prsteke z drobnimi nohti, trebušček se boči pod krilom, nad njim velike ovratničene prsi, v treh obročih naguban kratek vrat, pa neizbrisen nasmeh, drobni zobje, raven nos, tista dva bombona, nizko čelo in zajezena črnost las. Majhna ušesa. Simpatična pojava kakih petindvajsetih let, končuje študij kulture ali nekaj takega, domov gre. Živi pri mami, brat in sestra imata vsak svojo hišo in otroke. Dvanajst nečakov. Nič čudnega, da se Franciski ne mudi poročiti, začeti kariere ženske matice. Povpraša novo znanko, ali ima že nagledano sobo v Otavalu. Da ne, ne pozna nikogar in ničesar, bo poiskala kar tam.

“Če hočeš, lahko ostaneš z našo družino,” izzveni nenadno povabilo. Hm, kaj naj bi se reklo? Povabljenki zdrvi skozi zavest čreda pomislekov, predvsem o odvisnosti od drugih, v kar si prisiljen že zaradi sprejemanja gostoljubja: spiš, kjer ti rečejo, ješ, ko ti dajo in kar ti dajo, dolžen si odgovarjati na vprašanja, biti na razpolago za pomoč – nisi več samo ti in tvoje muhe. Pa dobro, želela je doživeti nekaj manj tipičnega, tu je šansa. Franciska skoraj ne ve, kateri odgovor bi raje slišala – rada bi imela tako eksotičen obisk, vsi v vasi jim bodo zavidali, ampak kako neki se bo Evropejka počutila v njihovi preprostosti? Pa ravno zdaj so tako suhi, še sreča, da ji bodo čez dva dni odkupili dvajset ester, bo lahko skuhala kaj boljšega. Bo spala pri bratu ali sestri? Pri mami? Menda ima brat kako posteljnino brez lukenj. Odej je dosti, ne bo jih zmanjkalo; tisto za posebne priložnosti, rjavo s konji ji bo dala, pa belo debelo, menda bo dovolj toplo. Ni videti, da bi komplicirala, da je razvajena, vseč ji bo. Opazuje rubijin razmišljajoč obraz, tako svetlo lepa je, oči zelenkaste, ko vpijajo žarke, nos skoraj malo prevelik, prebada ga rinka, med njim in ustnico pa rjavkasto znamenje v obliki srčka. Kako ljubek detajl! Si ga je sama narisala ali ji ga je Bog nalepil, preden jo je poslal v svet?

Nasmeh in pokim, hvala, rada bi ostala pri vas nekaj dni, če res lahko. Še bolj poceni jo bo prišlo, ampak to se že več ne reče na glas, čeprav ni greh. Zmenjeno torej, bo šla z njo tudi v soboto na obred pri svetem jezeru? Jasno, seveda, normalno, to jo še najbolj zanima, utrinki pristne religioznosti, povezovanja

z božanskim, naj jo prosim vpelje v ta svet, ker ji ga še niso prav inštalirali ali pa bolje rečeno, ga še niso dekodirali, ker tam večno, nezmotljivo je. Se ji razkriva kot trenutki brezpogojne sreče, ko se zave prekrasnosti narave in svojega veselja do veselja, do drobnih romantičnosti: ko se sonce na poseben način razsuje po valovih, ko jo na polju zalije jata metuljev nezapomnljivih barv in vzorcev, ko se s skal zastrmi v bučeč slap, razbijajoč se ob steni, ko ob zori s pogledom preorje neskončno polje oblakov, iz katerih le tu in tam štrli kak zasnežen vrh gore, njo pa za zajtrk čaka velik kos svežega črnega kruha z maslom in jagodno marmelado. Pa skodelica kave. Tradicionalno.

Avtobus ju iztovori na cesti, okoli hribi z oblačnimi frizurami, v dolini pa veliko jezero, San Pablo. Na njegovi desni vas, ki pleza v hrib, na levi mesto. Otavalo. Dekleti se vzpenjata v klanec. Ob njem na levi nekaj revnozgedajočih nizkih hiš z blatnimi dvorišči in hihitajočimi se umazanimi otročki (karma klancev?). Ustavita se na koncu koruznega polja, nad katerim živijo tri hiške. Dve sta zidakasto kockasti, sivi, med njima dvorišče z blatom in kramo, tretja pa kombinirana leseno-zidana, pokrita s posušenimi palmovimi listi, dokaj utrujena, iztrošena, zakrpana, brez oken. Vanjo sta pripeljani rubia in nahrbtnik, posedeni vsaka v svoj stol iz slame. Franciska išče mamo, visok prediren glas ima, lica se ji rahlo potresavajo, ko zadihana stopiclja naokrog, se vrača in zgublja, čez čas pa vrne s sključeno, preperelo staro pod roko; iskre v očeh in brezzobi, otroško odprti smehljaj zaželijo dobrodošlico v momljajoči kečuanščini. Nova prijateljica prevaja, ona pa se počuti trapasto, kako naj se obnaša do gospe mame, vsak pristop se zdi umeten.

Pa preusmeri pozornost na nekaj razpostavljenih izdelkov iz slame, kdo neki jih izdeluje? Mi – vsaka družina ima neko obrt, kot izročilo staršev; naša je slama. Ponosno pove, še vedno podpirajoča mamo, da je v življenju naredila že najmanj petsto ester, kak meter in pol krat meter velikih tankih slamnjač, prepletenk slamnatih trakov, ob robovih zaključenih s kito. Kot preproge so, ali pa pregrinjala sten, pokaže vsestransko obloženost z njimi, verjetno za izolacijo in okras, manjši pa za predpražnik. Mama jih dela že vse življenje, pojasni starkino ukrivljenost, spominjajočo na upognjene Indijanke, ki vse življenje na plečih prenašajo snope dračja in vreče bogve česa; verjetno še niso slišale za jogo ali kiropraktiko ali kozmodisk, ki bi jo ohranili v vertikali. Na njej visi dolgo črno krilo, trup pokriva zbledela modra bombažna jopica z odkrušenim športnim napisom, lasje se osvobajajo iz napol razpuščene temno sive kite in žgečkajo temen, od sonca zguban obraz. Rahlo razcefrani sandali enaki kot Franciskini. Tradicionalno. Trd bel podplat, zgornji del iz črnega platna, pokrivajoč prste in del narta, okoli gležnja prevezani z vrvico.

Ostane v rahlem nelagodju, sama z gospo, ko se ne ve, o čem in kako naj bi se sporazumevalo. Prisilno zapolnjevanje tišine z brezveznostmi za vsako ceno tu očitno ni praksa. Ampak nekaj mora početi, samo sedeti in gledati v prazno enostavno ne more. Pa proučuje detajle slamnate ladjice z dvema lutkama in na vrvico nanizane ovčje kremplje, mama ji pokaže, da se uporabljajo kot

instrument, tresi tresi, šumotajo, ropotljajo, všeč ji je, zavezala bi si jih na gležnje in plesala z vzklikajočimi bobni.

Kaj pa naj naredim z otroki, rahlo obupano sprašuje brat, Franciska ga je presenetila z nenadno novico. Saj, tudi on bi rad imel gostjo, ampak bo moral peljati štiri otroke, ki spijo na veliki postelji, spat k tašči, spet mu bo očitala, da so več pri njej kot doma. Da jih pošilja jest tja, naj si že najde kako resno delo. Pa dobro, bo tvegala še eno taščino gnjavažo, saj je že imun nanje, naj pripelje punco čez kakih deset minut, bo prej pospravil sobo. Izpod kupov oblek se komaj vidita gugajoči stol in omarica, ves svet prežemajoče religiozne revije namesto prta, dogoreli ostanki sveč, trije saksofoni in slika jezera na mizi, prislonjeni ob steno, posušene veje evkaliptusa na prstenih tleh. Televizijo bo pogrešal, ampak ona itak ne bo ves čas v sobi ...

Še sreča, da je brat za, sestrina hiša je slabša, temna; zaljubljena v svoje kure jim daje skoraj boljši prostor kot otrokom, ki se tlačijo v eni postelji, večji na esterah po tleh. Povsod kurji dreki, vonj temu primerno negostoljuben. Ne, tu že ne bi mogla nastaniti popotnice, mamina hiša pa je definitivno premajhna, dve ozki postelji, zanjo in za mamo, štedilnik, omara, miza s preveč stvarmi. Kaj naj ponudi? Čaja več nimajo, mogoče bo hotela kavo, pa kokice lahko pripravi, drugega menda ni pri hiši. Pozneje bo skuhala krompirjevo juho s piščancem, sestra bo morala žrtvovati eno od svojih ljubljensk.

Lakota se oglašča, najraje bi iz nahrbtnika izbezala pistacije ali rozine, pa bogve, kje so spakirane. Tovrstna iskanja so prav neestetska, ko zleze v nahrbtnik in se s svetilko premetava med nagnetenimi stvarmi. Vsak sistem kmalu odpove, podleže sangviničnemu stilu – rovari, tipaj, izvleci, čeprav zmrdaš vse drugo. Nekakšna čudna pasma lenobe, ki ji ne da zložiti stvari ven, vzeti, kar išče, in posortirati nazaj; ne, bolje je ustvariti kaos z upanjem, da je iskana zadeva bolj pri vrhu. Franciska je nazaj, nasmejana. Da je urejeno za sobo, kmalu jo bo peljala tja, zdaj pa, če hoče kokice. Pečen luft na prazen želodec ni ravno idealna opcija, pojesti jih bo morala celo polje, da se nasiti; lušta se ji nekaj težjega, toplega, sočnega, ampak kot gostja nima ravno možnosti biti izbirčna.

Kokice torej, vzame globoko ponev, eno od visečih na stenskih žeblih, kot da je videla senco nezadovoljstva na svetlem obrazu. Verjetno je navajena jesti kaj drugega. Je naredila napako, ko jo je malo sebično povabila? Vedno je hotela imeti prijateljico od tako daleč, da bi si pisali pisma in bi mogoče nekega dne lahko šla na obisk. V Evropo. Čudno zmedeno sliko ima o tem koncu sveta, ki ga pozna iz knjig. V Francijo hoče iti, kjer vsi slikajo, preromati Louvre, in španska Andaluzija s flamenkom in Alhambro, Barcelona, pa Italija, Benetke, cerkve in kipi in freske, Budimpešta ... Veličastno mora biti, vse te velike stavbe okrašenih pročelij, in trgi z vodometi ... Nekdo je rekel, da je v marsičem podobno Quitu. Ne verjame, povsem drugačni ljudje živijo tam, ne more biti enako kot v Ekvadorju.

Še nikoli ni slišala za Slovenijo, od koder je to dekle, ki pravi, da je njena država čudovita, opisuje ji jezera, slapove, gore. Kako se tam ponuja daritve

duhovom narave, izzove presenečen zelenkast pogled, potem pa se okoli polnih rubijinih ustnic zaguba ciničen izraz: namesto kadil se jim ponudijo plini, izpušni, namesto cvetja plastične embalaže, namesto oboževanja izkoriščanje. No ja, malo pretirava, da je dosti manj kritično kot na kakem drugem koncu planeta, ampak dejstvo je, da ni veliko ljudi, ki bi se trudili dati naravi kaj lepega, verovanje, da v njej prebivajo duhovi, se jim zdi otročje naivno. No, seveda se najdejo tudi taki z bolj odprtimi srci, hrepenečimi po šelestenju gozdov, po zlatem odsevu večernega sonca na jezerih, po pogledu na planike med skalami, na poskakovanje skozi kanjone tekočih rečic, na podzemne kapniške čarovnije, za nič na svetu ne bi pustili praznih škrcnicljev bombonov ob planinski poti ali prirejali pijanskih piknikov ob rekah.

Da bo prosila bogove in duhove, naj bo čim več takih ljudi, lahko jo nauči indijanski obred povezovanja z naravo; v soboto bo en velik, pride petdeset ljudi, ampak danes popoldne lahko gresta do slapa Peguche, sveto mesto, močna energija. Seveda je za to, nekaj pradedninskega, instinktivnega zacvrči v globini, metuljčki v želodcu, slutena nova dimenzija ji odpira vrata. Baše se s kokicami, dobre so, manj ostajajo koščki za zobmi kot navadno, zgleda, da imajo napredno vrsto koruze kokičarke. Palomitas jim pravijo, ali pa kangril. Palomitas – golobičke, simpatično ime za bele hrustljavke. Veseli jo, da so gostji vseč, celo posodo jih je že zmazala in pokimala, ko ji je ponudila še, kolikor hoče, zasnežila jo bo z golobičkami. Ali ne bi bilo na porokah bolj primerno zasipavati mladoporočencev s kokicami kot z rižem? So bolj romantične, pa ne bi jih bilo treba potem stresati iz frizur in modrcev in gat, se šalita.

Ve, da mora nehati vlivati kokice v požiralnik, čeprav še ne čuti nasičenosti. Ker imajo svoj trik – ko po temnem potovanju pristanejo v želodcu, se razkومتijo in po potrebi potiiiiiiiisnejo na stene. Kar ni čisto prijetno, vzbudi se tako imenovan prvinski strah, da se boš razpočil. Kot fizičlec, ki se je smejal slamici. Njega so zašili, mogoče mu celo vgradili zadrigo, ne vem pa, če se to lahko stori v primeru želodca. Dovolj bo kokic torej, hvala, super so bile, pohvali Indijankin talent kokicopeke in se priporoča. Nesluteč, da se ji bodo golobičke čez tri dni že skoraj gravžale; čeprav so bolj mašilo kot redna hrana, jih bodo jedli za vse zajtrke in večerje. Za kosila pa koruzo, pečeno ali kuhano. Koruzna dieta.

Vrata odpahne moški s kapo ušesarko, tipična andska oblika glave in poteze obraza, smehljaj s srebrnim zobom, hrapav glas ponudi roko in se predstavi, Taita sem, dobrodošla pri nas. Preseneča ga gledati tako drugačen obraz v mamini hiški. Nežen je, pa hkrati nekaj trdega na obrazu. Srce se bo moralo še malo zmehčati, diagnosticira. Težko, da bi nas doжела, preveč skozi oči gleda. Ampak že to, da se je znašla tukaj, nekaj pomeni; Bog jo je poslal, sprejeti jo je treba temu primerno. Tako drugačna je kot naše ženske, drug planet; močno, odločno je stisnila roko, vitka in zdrava je videti. Koliko neki je stara?

Aha, v njegovi hiši bo. Kar v redu vibra je, komunikativen in smehljajoč, kot sestra. Mogoče so se rodili z vgraviranim nasmehom, genetska deviacija, ali pa

se jim zdi tako zabavna ona sama. Pomaga ji pretovoriti nahrbtnik v sobo v betonski škatlici, srčkana se ji zdi – vse belkastosivo, na kar veliki postelji odeja s konji, gugalnik, neke lesene igrače, slika, staroveška televizija, okno z improviziranimi zavesami, gledajoče na klanec. Kje neki spi njegovih šest otrok? Hiša ima, kot ji je uspelo ujeti, samo še dve sobi več, osem ljudi ... Vpraša ga, pa nekaj zamomlja, tudi v drugo je nerazločen; dobro, bo že preživela brez tega podatka. In enako za ženo, kot da noče, da bi vedela. Mogoče pa se taka vprašanja pri njih imajo za vsiljiva?

Torej se počí v gugalnik, on obstoji sredi sobe v razvlečeni zeleni trenerki, teža na levi nogi, rahlo nagnjen tja, zastrmljen v ugasnjen televizijski ekran. Sprašuje po njegovem delu, očitno se je nalezla zljajnanih vprašanj. Sledi odgovor od splošnega h konkretnemu, razloži ji vso dinamiko odnosov med mestici in Indijanci v okolici, govori počasi in z ljubeznijo do podrobnosti. Povzetek: za isto delo je Indijanec plačan pol manj. Če mu sploh dajo delo. Mestic bo v restavraciji, lekarni, trgovini praviloma postrežen prej kot Indijanec, čeprav bi ta prišel pred njim. Frustrira ga to, kot da bi bili vredni kaj manj, vse slabše postaja. Zato noče delati v mestu, noče služabnikovati kakemu izkoriščevalcu; hoče, da se njegovi otroci izobrazijo, da se bodo lahko borili proti temu, samo izobraženi ljudje si ne pustijo delati krivice, neizobraženi pa klonijo in so srečni, da ni slabše. Ja, v vasi se ne upajo pritoževati, vsi so zagrenjeni in zatlačeni, mestici so jim prepovedali obrede, njihovo glavno orodje. Zaradi tega manjka dežja, vsako leto se jim kaj posuši, lani pa so navalili še škodljivci. Letos spet propada koruza, nima pojma, kako bodo preživeli, če jo bodo morali kupovati. Vsi čakajo na boljše čase, ki pa imajo očitno godojevski simptom – nikoli ne pridejo, zaključí ona v mislih.

In seveda, alkohol. Precej prisoten. Zelo precej. Indijanska smrt – obožujejo ga, ampak slabo prenašajo. Hitro se jih prime. Izgubijo kontrolo. Pretepi, notranji razdori družin, ker ima alkohol pač tisti obratnosorazmerni efekt – bolj je dobre volje mož, slabše volje je žena. Razen, če še ona začne piti, kar je redko. Odgovornost čutijo do otrok, ženske, njihov smisel življenja so. Rojevati, vzgajati. Od zgodnje mladosti naprej. Pa mlade mamice pri osemnajstih so kot petintridesetletnice. Razen Franciska z napeto gladko kožo, neporočena petindvajsetletnica, ki začenja študirati. Drugačne vrednote ima, hoče znanje, noče se vreči v bob stezo in omejiti svoje prihodnosti na domače polje in dvorišče. Ponosna je na tradicijo in jo hoče gojiti, dobiti državno podporo za skupnost, jo propagirati, vrniti ljudem zanos. Ena redkih. Drugi pa gube od skrbi in dela na soncu. Še šamani, glave skupnosti, so dvomljive kvalitete. Rubia bi se rada srečala s kakim, pa Taita samo zmaje z glavo; ne ve, koga bi ji priporočil, večinoma pijejo ali pa so pohlepni po denarju. Naj se raje drži Franciske, čeprav jo v skupnosti postrani gledajo.

Se vidi, da je zadovoljen s sestro, čeprav bi jo hkrati rad videl varno všito v gobelin predvidljivega, nenapisano predpisanega, z grozdom otrok in zanko moža. Ona pač ve, kaj hoče in česa noče, in sledi svoji viziji. Stopicljaje, ker ni

nič zastoj, ampak se znajde, izbrska. Vsa čast ji, podtalno pomisli gostja, ima šanso, da v življenju celo Živi. To pravico očitno drugi odplaknejo, zasujejo. Pa se zave svoje subjektivnosti – če nekdo ne živi tako, kot ona misli, da bi naj, ga kar odpiše. Izgubljen. Indiferenten. Strahopeten. Slep. Ozek. Omejen. Pasiven. Prazen. Nesrečen. Nebogljen. Kot kekse napeče apriorne sodbe iz teoretičnega testa svojih spekulacij, čeprav sploh ne razume. Kot začeti knjigo na sredini. Enostavno ne ve, kaj je bilo prej in kaj je med vrsticami. Stališče, da ve, zakaj nekdo nekaj nekako (ne) naredi, je simptom kroničnega egonstva; v bistvu za nikogar nikoli nikjer nima pojma o ničemer, ker vsak samo in izključno s sabo živi štiriindvajset ur na dan. In je unikaten večno spreminjajoč se zavozlanec, makrame, konglomerat značaja, razpoloženj, izkušenj, strahov, interesov, karme. Potem pa še vse to pri njej sami, kar bistveno vpliva na perspektivo. Pač vidi, kar hoče videti, tudi sliši izbirčno. To je dinamika življenja, selektivnost, stalno presojanje, kaj naj se dotika njenih krogov in kaj ne, potem se z velike palete zmešajo barve in pobarvajo skico. Kriteriji seveda individualni, da je življenje bolj pestro. Tako da sicer lahko opazuje, ne more pa nikogar zanesljivo definirati ali posplošiti, presoditi. Vsaj ne, dokler sama sebe popolnoma ne pozna. Kar bo avgusta pozimi.

On dela stvari iz slame, ladjice, viseče lutkaste okraske, stole, estere, kot vsa družina. Komentira, da je videla te stvari na tržnici v Quitu in kako to, da vsi izdelovalci izdelujejo enake artikle, zakaj si ne izmisli česa novega iz enakega materiala? Po njegovem zvestoba tradiciji, po njenem žalostna ujetost v ozkomiselne vzorce, česar pa niti ni znala prevesti, niti ni hotela. Njegov izum so leseni saksofoni. Ki delujejo, jasno. Torej niso igrače, jo je prešinilo, ko je vzel enega od na steno prislonjenih in zaigral simpatično melodijo. Igra v skupini, potujejo po okolici, predstavljajo svojo glasbo in instrumente; to in slama prinese nekaj denarja, v prihodnosti pa bi se rad bolj posvetil saksofonom, prodajal turistom. Čeprav mu grejo na živce, uide z ustnic, navsezadnje je tudi ona turistka. Rahlo prestrašeno pogleda, če jo je užalil, pa se mu nasmee, češ da grejo tudi njej, da sama ni tipična, ena od tistih s fotoaparatom, ki vidi ljudi v nošah kot eksotične živali, kot zanimivost, od česar pa oni nimajo nič, od svoje eksotičnosti, ki jim je nekaj najbolj normalnega. Taita se ne more vzdržati in ji potoži, da je turistom pet dolarjev, ki jih scenkajo, drobiž, tu pa naredijo razliko, uporabljeni so za najnujnejše. Spomni se, kako je pred nekaj dnevi vrtoglavo nižala ceno za volneno jopico Indijanki z otrokom, na osem dolarjev sta prišli, duplo ništa, jo stisne v grlu pomisel na lastno škrtost.

Kot da bi čakal na nadaljnja vprašanja ... fino ji je razlagati, zgleda, da dojema, sam pa še kar strmi v brezizrazen ekran, s katerega ves čas monologa ni umaknil oči. Moti jo ta odsotnost pogleda, navadno vsaj vsakih nekaj sekund pogledaš sogovorniku v oči, pripoved tako deluje manj razvlečeno; skoraj si ne upa postaviti novega vprašanja, na katerega odgovor bo morala poslušati naslednjih deset minut. Kako nepotrpežljiva je; bogve, če se ima komu drugemu potožiti, vsaj s pozornostjo bi mu lahko poplačala gostoljubje,

naj se torej razgovori o koruzi, pa krompirju, zdravju, rasti cen, naj izvleče vse, kar ga muči, bo prostovoljni koš za smeti. Ponudi novo iztočnico, njegov monolog pa kmalu prekine gostiteljica s kavo.

Dobro bi bilo iti do mesta, jo opozori gostja, kupiti sadje, tu ni nobene trgovine. Brez sadja ji živeti ni, kaka papaja, pa grozdje, če ne bo predrago. Bosta šli popoldne, ja, tudi ona mora nekaj kupiti. Zdaj bo delala estere, še dvanajst jih mora preplesti do sobote. Naj gre ona na sprehod, v hrib ali pa do jezera, ja, lahko gre tudi do pokopališča, ki je na sosednjem hribu, če hoče. Ja, nekaj jo privlači na pokopališčih, pogosto jih poišče v mestih, vaseh, in se sprehaja po njih, bere nenavadna imena, opazuje ureditve grobov, tako zelo različni so po svetu, in zabava naokrog tavajoče duše. Hvaležnost umrlih je ena najglobljih, najbolj iskrenih hvaležnosti, pozornost jim omili frustracijo netelesnosti.

Sreča nekaj otrok, smehljajoče jih hoče pozdraviti, pa ob mimohodu prilepijo poglede v tla in njen "hola" izzveni v prazno, brez odmeva. Čudni otroci, ponavadi se brezsravno zabulijo vate, se režijo in v rahli zadregi izcedijo odzdrav. Toliko bolj glasno pozdravljajo oguljeni psi pri naslednji skupini hiš, grozeče se ji približujejo, zalaja nazaj in naredi prijateljski korak proti njim, pa upognejo rep med noge, ušesa zložijo ob glavo in jo ucvrejo stran. Potem z varnostne razdalje spet bevskajo, prav tečno predirljivo. Za vasico se potka razcepi na dve, ena nadaljuje v hrib, druga se prevesi navzdol. Ta bo prava, zasmetena s plastičnimi vrečkami, ob straneh steklenice, konzerve, kolekcija starih natikačev, pa nedefinirljivi razpadli predmeti. Kako da jih ne moti vsak dan gledati to kramo, pa se nihče ne spomni pobrati je, če imajo že tako radi zemljo? Mogoče vejo, da je sizifov biznis. Lahko bi bila imuna na to, tolikokrat se je že soočala z dejstvom, da smo ljudje pač sofisticirane svinje.

Pokopališče je zagrajeno na eni strani z betonsko, na drugi z žičnato ograjo, velika kovinska vrata zaverigana. Ni prva preplezana pokopališka ograja, ki se ji zvija pod stopali, pa tudi najvišja ne, hitro je čez, v brezčasnem mestu. Preden naredi prvi korak, pozdravi vse prisotne in jih prosi, naj jo sprejmejo na obisk. Zapoje otožno pesem o spanju pri štorcljah in roži, za katero še vedno ni razkrito, namesto koga cveti. Te na pokopališču nič kaj bujno posušene ždijo ob majhnih škatlastih betonskih grobovih, nekateri so kot kapeličke s kupolicami in križem na vrhu. Sede na stopnice, ki se vzpenjajo po sredini, krasen razgled je od tu, na jezero, na cesto. Vulkan Imbabura, vzpenjajoč se ob jezeru, se znebi oblakov, ki so mu zakrivali vrh, še višji je, kot si je predstavljala.

Pohajkuje okrog hiše in čaka, da bo gostiteljica pripravljena na odhod. Malo pozno je že, kako neki bosta vse naredili, razglablja, pa noče biti gnjavatorka, priganjati. Čez pol ure le povpraša, če bosta imeli čas iti v mesto in še do slapa, kdaj neki se znoči tukaj? Pa jo doleti osupel pogled, da je mislila, da bosta šli do slapa jutri, na mesto pa je pozabila, tako se je zatopila v estere. Čudno, če je bilo pa jasno in glasno vse rečeno, pomisli, zdolgočasena od visenja tu in tam, brez kake konkretne dejavnosti. Če bi to vedela, bi šla lahko sama v mesto, ji živčnkasto omeni neki notranji konstruktivni tečež, zdaj je itak že prepozno.

Izpopolnjuje se torej v visenju naokrog, nato pa v intimnem krogu sebe in sebe povečerja pistacije. Ti oreščki imajo nek poseben čar. Prvo je, da moraš vsako posebej olupiti, torej vložiti določen trud, da prideš do nje. Ko jo zgrizeš, jo premeščaš po ustih, ugotavljajoč, na katerem delu jezika boš najbolj začutil njen okus. Ta pa vedno ostane nekako oddaljen, nikoli popolnoma začuten, zdi se ti, da moraš zgristi naslednjo in naslednjo, da boš tako mogoče ujel bistvo, katerega bistvo pa je ravno to, da se ne da ujeti. In tako se zlahka zaveš, da si nabral za dve dlani lupin, izmikajoč se okus pa te še kar žene naprej. Rešitev bi mogoče bila nalupiti jih kakih dvajset, pa hkrati stlačiti v usta, kar je posebne vrste izziv – njen rekord jih je ohraniti sedem, nepotešena nestrpnost. Vredno bi bilo raziskati še teorijo, ali so najboljše tiste pistacije, ki so zaprte in jih moraš razbiti, ali pa tiste skoraj zaprte, ki ti ranijo kožo za nohti, ko jih razpreš. Po logiki več truda prinaša več užitka. Pistacijski blues v soju sveč in poglobljena gurmanska kontemplacija torej.

Ko je, oblečena v dolge hlače in volneno jopo, že zarinjena pod tri odeje, Franciska prinese polno naročje evkaliptusovih vej in jih razporedi pod jogi, zaščita pred duhovi. Prijetno sveže diši, kot spanje v krošnji drevesa. Pozabila si je početkati zobe, ampak vstati iz brloga v mrzlo noč (notri seveda ni umivalnika) – preneprijetno, bolje tvegati kako stopničko kariesa, prepričljivo utiša glas občutka dolžnosti, zajaha vonj evkaliptusa in odgalopira tja, kjer ni muh. Kot bi rekla pokojna varuška. Nikoli ni razumela te fraze. Še manj, ker so okoli lustra v tisti zaroletani spalnici vedno brenčale prav muhe. In nespečne blodnje.

Je spakirano? Hrana, serviete, krožnički, obredne posodice? Dobro, vse je v želodcu avtobusa. Kje neki je rubia? Rekla je, da bo prišla pred enajsto, pa je še kar ni, poln avtobus ljudi čaka samo njo, nekateri bi jo kar doma pustili. Kako bi lahko Evropejci razumeli njihove obrede? Mogoče jih bodo duhovi celo zavrnil in spet ne bo dežja. Ampak ne, Franciska jo je hotela vzeti s sabo, ona je bila vodja in je vztrajala. O, bogovi, pripeljite jo čimprej, pa da bi kako sadje prinesla, ali pa rože, za daritev. Nič ji ni hotela reči glede tega, ampak njena družina je ves denar potrošila za koruzo in krompir, še zadolžili so se pri sosedih.

Končno je ujela v pogled po klanecu vzpenjajoč se taksi. Svetlolaska je izskočila, vsem je bilo jasno, da je to ona, neindijanske poteze, geste, oblačila, Franciska se je razveselila polnega nahrbtnika; duhovi bodo zadovoljni.

Prešinila jo je misel, da bi bilo lubenico mogoče fino vzeti zraven, ponuditi bogovom in razdeliti ljudem. Ampak štirideset koščkov ... sebični črvek, ki si je obetal lubeničasto pojedino v okviru družine, ne pa samo tanke rezinice, kolikor bi dobil vsak, je prevagal, rdečo sočnost je pustila v kotu sobe, tudi drugo sadje se je do nadaljnjega utaborilo tam, za prispevati k obredu je vzela le vrečico rozin in mandljev. Nekako razočarana nad dejstvom, da njeno srce ni navajeno dajanja, ta grenek sirup je pocedila po grlu in splaknila z izgovorom, da se to edino ne bo razbilo ali zmečkalo. Ampak so stvari, ki jih še najboljše vino ne splakne z duše. Nemetodično je stlačila v nahrbtnik debelo jopo, še ene

hlače, kdo ve zakaj knjigo in slovar, pa zvesto steklenico vode, ki bi bila menda kar užaljena, če bi morala kdaj ostati doma. Ob tem se je spotikala čez deklico in dečka, ki sta, objemajoč kolena, začarano strmela v črno-belo snežeče skakajočo televizijsko sliko. Poslovila se je od Taite, baje ne gre zraven zaradi nogometa, in od gospe mame; tanka deklica s črnim krilom in zeleno jopico, drobižek z zapuščajočimi jo mlečnimi zobki in večnim nasmeškom, pa se kar ni mogel odsenčiti od rubie. S hitrimi, živčnimi gibi je očetu nekaj dopovedovala v kečuanščini, dokler ta ni zamahnil z roko in se odstranil. To je bila očitno odprta zapornica: palčica je nekajkrat poskočila v sandalčkih, prijela prijateljico za roko in jo zvelkla v avtobus, čebljajoč v kombinaciji dveh jezikov. Dekletce se je šele začejalo učiti špansko v šoli; starši doma govorijo z otroki samo kečuanško, da se ne bi še ta veja tradicije posušila.

Natrpani so vijugali više in više, pokrajina se je iz gozdnate prelevila v nizkorastno, pozneje samo še trava na visokih gričih, prehajajočih en v drugega. Mamljivi razgledi. Komaj je kakega ujela, sedeč daleč od okna, zato se je posvetila bolj ali manj diskretnemu opazovanju Indijancev plemena Cotopaxi. Hecni, sploh ženske, nobena ni bila lepa – oblike obraza so delovale nekako sklepano, vsaki je manjkal vsaj en od prednjih zob, kak drug pa se je kitil s srebrno haljico – zanimiva oblika estetskosti. Oblačijo se skoraj identično, vsa čast ohranjanju tradicionalne noše. Čevljički so tiste sorte, ki jim je pravila babičasti, rahlo privzdignjena peta, tip mokasina z zaprtim prednjim delom, rjavi ali črni, kakšen bangeljček na nartu. Zelene pletene dokolenke. Krilo večinoma črno s pisanimi vezenimi rožami. Ozka bela ali roza jopica. Čeznjo ogrnjen bel plet. Zlata verižica. Zlati uhani. Zelen klobuček s pavovim peresom ali brez. Moški neizraziti. Oboji pa dolge, v čop ali kito spete lase, poudarjeno dvignjene ličnice. Očitno imajo tudi oni prepričanje, kot ji ga je pojasnil Taita, da sta moč in ponos človeka v njegovih laseh.

Lačni sta bili. Ena je odgnala to misel, toliko razburljivosti jo čaka, da bo čas do slastnega krompirja in koruze hitro minil; povezala se bo z duhovi, jih prosila v imenu vseh plemen, se napolnila z energijo. Druga se je mrščila, prazen želodec ji je jemal veselje do dogodivščin, kdaj neki bodo kaj pojedli, samo da ne bi bil spet krompir s koruzo. Razvajenka, še lakote ne more tolerirati, ob praznem želodcu se duhovni interesi kar razblinijo. Ko pa jo je zajel še leden veter ob izstopu iz avtobusa, bi bila najraje čisto nekje drugje, daleč stran. Jezero je bilo obkoljeno s hribi, čez katere so bili razpeti oblaki, sivkasta mrzlost je preizkušala odločenost prišlekov. Cotopaxiji so s kriki navdušenja poskakali na tla, mladi iz žepov vlekli fotoaparate.

“Pospravite jih!!!!” je zatulila Franciska, odločno jezen izraz je presenetil, zamrznili so. “Najprej moramo jezero prositi, da nas sprejme, ne pa kar ... tako! Pozneje se lahko slika,” je že malo bolj potrpežljivo razložila. Dojeli so, da morajo upoštevati pravila igre. Obrnila se je proti jezeru, dvignila roke, čez čas pa z odmrznjenim, zadovoljnim izrazom pokimala, češ da nas je jezero sprejelo na obisk. Prosila je nekaj žensk, da ji pomagajo pripraviti daritev, rubia pa se

je temu častnemu opravilu izmaknila z bednim izgovorom, da jo zebe. Kako zmrzljiva je ta belka, friolenta, se je šušljalo med ljudmi, ko je dekleta odskakljala v hrib in krilila z rokami, da bi se ogrela. Hvala bogu, da je oblekla hulahopke, brez njih bi šele trpela. Manjkala pa je bunda. Ali tisti košat plašč za štirideset jurjev, kupljen pred lansko zimo, samevajoč v kleti daleč daleč stran, sam spomin nanj pa ni nič kaj grel. Sedla je na skalo, se posvetila jogijskemu dihanju in meditaciji, češ da se bo segrela z močjo uma. Čelo se je nagubalo od koncentracije, pisana volnena jopa se je dvigala in spuščala, prepričevala se je, da ni mrzlo, ni mrzlo, ni mrzlo, vročina lave zaliva stopala in se dviga po telesu, toplo je, toplo je, vroč vdih, izdih, sončevi žarki žgejo od zgoraj ... Nenadoma pa je skočila kvišku, nakremžena, premrzlo je za take poskuse. Pač ni jogi. In jo bo še naprej zeblo. Ko te nekaj moti, preusmeri pozornost na to, kar se ti ponuja v okolici, se je spomnila nekega nasveta, in proučevala kamenje, rastlinice, obraze skal, melodije vetra.

Po rdeči rjuhi z belo čipko ob strani je Franciska pozorno razvrščala lesene in glinene posodice s stročnicami, žitaricami, nekakšnimi tekočinami, zraven pa nekaj surovih krompirjev, barvnih koruznih strokov, nekdo je prinesel vrečko cvetov ter jih posul povrh. Ljudje so se zbirali ob obrednem prostoru in čakajoč opazovali.

“Ima slučajno kdo še kaj za ponuditi? Morda kako tropsko sadje? Tu imam samo hribske plodove, duhovi bi bili veseli česa z drugačno energijo,” je povprašala voditeljica in pojasnila, da ni imela časa iti na tržnico po kaj bolj eksotičnega. Zbrani so odkimavali, ona pa je itak računala na rubio, naj dokaže drugim, da imajo tudi belokožci napredno mentaliteto. Dekle je res odhitelo do avtobusa, jezeča se nase, ker le ni kupila kakih banan ali pomaranč za obred, ampak bo prispevala vsaj pest rozin. In mandlje. Prinesla jih je v vrečici in stresla na rjuho, med napolnjene posodice. Skoraj se niso videli. Ko se je dvignila, jo je ujel osupel Franciskin pogled in v trenutku je dojela. Zardela, pogled vrgla ob tla. Bolje bi bilo ne prinesiti ničesar. Ta drobčenost je bila kot posmeh obredu, ki naj bi bil izvršen iz vsega bitja, brez skopušnosti. Dokazala je, da nima pojma o obredih, da bi bila laž ponuditi kaj duhovom tako, kot ji je opisala Franciska: “Iz vsega srca, vse krvi, vsega mesa, vsega duha in vse duše ponujam to skromno daritev, ki je največ, kar si lahko privoščim.” Obema se je razjasnilo, da rubia zmore ponuditi le iz uma, goreče želje nekaj dati iz vsega bitja pa sploh ne čuti, tako kot ni začutila impulza, da bi kaj od kupljenega sadja prinesla za obred.

Obred je potekal v kečuanščini, tu in tam je kdo kaj prevedel v španščino. Franciskin glas se je občasno prevzeto zatresel, čelo se je gubalo v rotenju, oči zaprte, roke ponujajoče odprte. Rubia jo je malo opazovala, potem pa se je morala soočiti s svojim občutkom sramu in neobčutljivosti; šele zdaj je dojela nekaj Franciskinih namigov tistega jutra, prikrite prošnje, ki se jih ni potrudila dekodirati. In razne neupoštevane molitve in daritve prej v življenju – kako naj bodo izpolnjene, če je pogoj za to srčna želja, ona pa čuti le želje uma, torej

zavest, da bi bilo koristno za kaj prositi. Glas srca – če ni celo nemo oziroma so mu bile izrezane glasilke – se nekako razprši, so samo iskrice, ne pa plamen, kres, ki bi pritegnil pozornost boga ali duhov. Torej mogoče ni problem v njih, ampak v njej sami. A pride iskrena želja samo iz skrajnega trpljenja (zakaj se trpljenje rima z življenje?)? Lahko enostavno prosiš Boga za željo, da bi ga iskreno kaj prosil? Ampak če tudi tega ne prosiš dovolj prepričljivo?

Potolažila se je z dejstvom, da pač ni bila vzgojena v takšni kulturi in da je navsezadnje nekaj le ponudila in da ni dolžna izpolnjevati pričakovanj drugih, sploh, če jih ne izrazijo. In ni sama kriva, če nima goreče želje, pogojene z močno vero ali hudo potrebo – ne moreš je izsiliti, če je ni, je ni, pač ni tak tip. Pretvarjanje bi ji bilo pod častjo, sploh pa ima menda Bog nekakšen lakmusov papir za meriti iskrenost. Minili so tisti časi, ko je razsajala naokrog kot psihotična pizda z mesijanskim kompleksom biti svetloba, neizbrisen smehljaj na razpokanih ustnicah, čudeč se, kako neki drugi ne vidijo, da se je treba posvetiti duhovnosti in pustiti materialno in duša gor in duša dol. Na visokoleteč način premetavala vedno iste ideje kot palačinke. In jih ponujala včasih z marelično, včasih z jagodno marmelado. Čokolado. Skuto. Javorjevim sirupom. Obupujoč nad eksistencialno izpraznjenimi ljudmi, kar so bili vsi, ki niso mantrali iste mantre kot ona. Vse to dandanes slabo kotira na borzi javne popularnosti, ljudje so preobjedeni receptov za srečo, sladkih obljub. Diabetiki. Ona pa je bila sladkosnedna – resnica v desnem, preluknjanem žepu, Bog v levem, skupaj s posmrkanimi robčki in kovanci, svet pa likalna deska za peglanje frustracij. Razsvetljevana s tiste vrste globooooookimi uvidi, ki so usodni za žabje tilnike, če se odločijo skočiti vanje. Projekcije lastnih strahov, vsiljevane ljudem za splošno rabo. Potem pa tečaj samokritičnosti in redukcije, resetiranje, želja po pozabljenju. Po radiranju knjige, pa žal ni napisana s svinčnikom, ampak s kulico. Ker človek je pri rojstvu baje nepopisan list. Pa vseeno list. No, šop listov. In se popišejo, ker je to pač usoda praznih listov. Popisan list na popisan list je knjiga. Ki jo lahko za nazaj samo bereš, za zdaj pišeš, za naprej pa ugibaš. Te izziva praznost papirjev. In zadnja platnica. Trda, neizprosna. Tudi prva – nihče te ne vpraša, če ju hočeš, s prvo si potisnjen v svet, z zadnjo iz njega. Knjiga pa še ena na polici v arhivu.

Ob pametnjačenju je za hip pozabila na mraz, ki se je splazil skozi odprtine umazanih čevljev za treking ter spomnil na svojo prisotnost. Ena roka v mlahavem prijemu zelenodokolenkaste gospe, druga v odločnem stisku okapucanega mladeniča, ki sta ganjeno spremljala obred. V nekem trenutku pa se je ves za roke povezan človeški krog sprostil, Franciska se je zdramila, vstala iz čepečega položaja in z zadovoljnim pogledom poplesala po drugih. Kako se jim je zdelo? Ljudje so se skoraj vsi enako zahvaljevali, navdihnjeni, blagoslovljeni so se počutili zaradi priložnosti videti obred. Čutili so njeno predanost. Verjamejo, da bo koruza rešena. Da bo tradicija preživela.

Rubia pa bi se zlagala, če bi zdaj vzhičeno reagirala, obred je dejansko ni tako zelo prevzel. Prvič, ker ni nič razumela, čutili pa ni znala. Drugič, ker je

bila obremenjena s svojim sramom. Tretjič, ker je bilo mrzlo. Četrtrič, ker ji je bilo vseeno za dež, čeprav ga je privoščila njim. Petič, ker je pričakovala nekaj bolj mističnega. In je bila kar tiho. S slabo vestjo je pogledala v Indijankine oči, ko ji je, kakor drugim, dala v roke nekaj bogovom ponujenih hranil – naj jih vržejo v jezero, pospremljene z osebno molitvijo. Krompir je vrgla, nekaj rožic, koruzna zrna. Rozine. Proseč bogve kaj. Iz bogve kod. Bogve koga. Miže, da je ne bi tresel pogled na zavzeteže, ki so isto stvar izvajali do kolen v vodi.

Uradni del je očitno minil. Nihče ni prav dobro vedel, zakaj hoče šofer avtobus približati jezeru, mogoče da bi se laže postregla hrana. Kakor koli, vsaj za hip jim je uspelo pozabiti na mraz, ko je bilo videti, kot da bo zdrsnil v vodo; ustavil se je kaka dva metra od roba in spet so zadihali. Šofer je izpadel pravi frajer, ko je herojsko izstopil, kot da je manever izvedel namerno; nikoli ne bodo izvedeli, ali so bile njegove hlače res še suhe. Organizirali so postrežbo, vsak je v prozorni vrečici dobil strok koruze, dva kuhana krompirja v olupku, vse polito s salso. Mislila je, da bo salsa, omaka iz paprike, naredila zadevo bolj sočno ali pestro, pa je razočarano ugotovila, da ji ni všeč. Odlomila je nagrizen kos koruze, ga zakopala v pesek, drugo pa nekomu podvalila. Preostala sta ji lakota ali upanje, da bo v kotlu ostalo še kaj nesalsastega. Zmrdovanje nad škrobastimi porcijami je preglasila molitev želodca, kruleče osamljenega. Dobil je novo vrečko, celo s tremi krompirčki. In soljo. Pa so jo čudno gledali, ker ne ve, kaj je dobro. Koruza brez salse! Počasi jo je glodala, krompirji pa so greli drugo roko. Pravi obred je naredila iz teh nekaj kosov hrane, da bi toplota dlje trajala in da ne bi škrob kot bomba padel v prebavila.

Zatopljenost v prehranjevanje je pretrgal hrušč pleh muzike. Entuziasti so iz avtobusa izvlekli trobila in boben, pa urezali kakonekibijoimenovala zvrst glasbe. Ljudje so se poparčkali in poskakovali in se pozibavali in vrtečkali po ritmu. Njej se je zdelo zločin nabijati tako glasbo po obredu in po jedi, drugih pa očitno še zdaleč ni motilo, del običaja. Malo se je oddaljila in od tam opazovala prizor, trudeč zapomniti si ga: k jezeru nagnjen razmajan umazan avtobus nedoločljive barve, mirna gladina, okoli oguljeni hribi, kamenčkasta obala, po njej migajoči dobrovoljni pari in tista glasba.

Ki so jo nadaljevali še v noč, ko se je avtobus čez nekaj ur ustavil pri Franciskinem domu. Po skupinskem obisku skritega slapa, tako dobro skritega, da so tavalji čez koruzna polja, bodeče žice in gozd, preden jih je pozdravil njegov šum. Po prihodu nazaj so posedli po esterah in spet hrana; kuhan piščanec, začuda ne koruza v strokih, ampak druga vrsta, kuhana zrna, bela, razcvetena kot kokice. In krompir. Tokrat so častili Cotopaxiji. Cotopaxi koruza. Cotopaxi krompir. Pa vendar koruza in krompir. Ko je padel mrak in so se že obirale kosti, je Franciska poskočila, z rokami kvišku. In potem še njen brat. Smeh in vrišč. Plastični krožniki so v trenutku našli pot v velike vreče, hreščači izvlekli instrumente, estere odrinjene, glasba je zadonela s polno močjo – dobrodošlica dežnim kapljam!!!